

зважати на створення передумов для тінізації діяльності фінансового сектору за умови посилення фіскального тиску. Виникає проблема ефективності управління мобілізованими коштами за умови недостатнього розвитку національних фінансових ринків та кризового стану міжнародних фінансових ринків. Альтернативним механізмом на мікрорівні можуть бути створення компаніями фінансових пулів за рахунок своїх надходжень, які дозволили знайти гроші для фінансування втрат у майбутньому.

Література

1. Бураковський І. В., Плотніков О. В. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України. — Харків: Фоліо, 2009. — С. 20—21.
2. Вербяный В. Во сколько странам обошлось оздоровление экономики <http://delo.ua/ekonomika/mirovaya-ekonomika/vo-skolko-oboshlos-ozdorovlenie-ekonomiki-136922/>
3. Heather S. Tobin tax gains transatlantic support // The Guardian, November 17, 2009 — <http://www.guardian.co.uk/business/2009/nov/16/tobin-tax-levy-financial-transactions-us-bill>).
4. Brown Says G-20 Should Consider Tax on Speculation // Bloomberg, November 7, — 2009 <http://www.bloomberg.com/apps/news>

УДК 336.221

М. М. Стенура

АНТИКРИЗОВІ ЗАХОДИ ПОДАТКОВОГО ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ СТАБІЛІЗАЦІЮ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Світова фінансова криза змусила уряди більшості країн світу проводити виважену державну політику для забезпечення відновлення економічної активності. У системі державного управління соціально-економічними процесами важливе місце посідають фінансові органи, зокрема, органи державної податкової служби. Враховуючи постійний дефіцит фінансових ресурсів, значний фіскальний дисбаланс, останнім часом їх роль у реалізації державної політики підтримки добробуту суспільства тільки зростає [1, с. 38].

Значення податкових інструментів у державному регулюванні соціально-економічних процесів досліджується в роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, зокрема,

В. Андрущенко, В. Вишневецького, Ю. Іванова, І. Крисоватого, І. Луїної, І. Лютого, П. Мельника, А. Соколовської, Л. Тарангул, В. Федосова, С. Юрія та ін. Віддаючи належне напрацюванням науковців, слід зауважити, що поки що в Україні немає досвіду використання податкової політики як інструменту впливу на економічний розвиток. Саме тому вивчення європейського досвіду податкового регулювання з точки зору можливості його застосування в Україні є темою доповіді.

Під час економічної рецесії податкові збори, як правило, скорочуються швидше, ніж ВВП. Цій тенденції також сприяють антикризові заходи урядів, які знижують податки задля стимулювання економічного зростання. Прослідкуємо за антикризовою політикою країн ЄС. Основними заходами, що передбачені урядами країн є зниження податкового тиску на економіки цих країн. Наприклад, зниження навантаження по податку на доходи фізичних осіб (ПІТ) для осіб з меншими доходами відслідковується в таких країнах, як Австрія, Франція, Німеччина, Греція, Швеція, Великобританія. В Україні, на жаль, система оподаткування доходів фізичних осіб є недосконалою, що, в першу чергу, пов'язано з існуванням спрощеної системи оподаткування і маніпулювання зазначеними інструментами неефективне.

В країнах-членах ЄС застосовувались і інші важелі для зменшення обтяжливості фізичних осіб податками в умовах кризи: тимчасово продовжувались відстрочки платежів з податкових відрахувань із заробітної плати (Бельгія, Італія, Швеція), вводились податкові пільги для купівлі побутової техніки та меблів (Італія), пільги для працюючих батьків (Нідерланди). Щодо непрямих податків, у більшості країн акценти зміщувались на збільшення ставок акцизів на алкоголь і тютюн, бензин і дизельне паливо (Фінляндія, Ірландія, Латвія, Литва, Румунія, Словенія, Великобританія) та зменшення загальної ставки ПДВ по окремим об'єктам. Так, наприклад, в Австрії, Румунії та Бельгії за зниженою ставкою ПДВ оподатковувалось будівництво соціального житла, на Кіпрі — перебування в готелі, в Чеській республіці — трудові послуги, в Великобританії — тимчасово скорочено ставки ПДВ починаючи з 1 грудня 2008 р. по 31 грудня 2009 р. від 17,5 % до 15 % [7]. Але в деяких країнах, заходи були протилежними — спостерігалось зростання загальної ставки ПДВ — Угорщина, Ірландія, Латвія, Литва. Антикризовим заходом в європейських країнах (Польщі, Португалії, Бельгії, Іспанії та Словаччині) застосовувалось зменшення терміну бюджетного відшкодування по ПДВ. У період фінансово-економічної кризи важливе

значення займає оптимізація адміністрування податків, застосування заходів з прискорення процесів податкового відшкодування для найбільш сумлінних платників податків, розстрочення та відстрочення сплати податкових платежів. Так, наприклад, у Польщі скорочено терміни його повернення з 180 до 60 днів [7]. В Іспанії повернення відшкодувань по ПДВ можна отримати щомісячно замість раз на рік [6]. Для підтримки економічного відновлення в країнах ЄС надавались численні інвестиційні стимули. Крім заходів фіскального спрямування уряди європейських країн використовують політику соціального напрямку, збільшуючи розмір виплат по соціальному захисту і забезпеченню.

Аналізуючи проведені заходи, можна зробити деякі висновки щодо виходу розвинених країн-членів ЄС з економічної рецесії. По-перше, відсутній однозначний економічний ефект від проведених змін у кожній країні, що обумовлено різним рівнем соціально-економічного розвитку, окремими національними особливостями та діяльністю урядів даних країн. По-друге, існування постійних втрат податкових надходжень від фінансового сектору та домогосподарств, а також очікуване розбалансування економічної активності призвели до менш активного зростання податкових надходжень під час відновлення економічної розвитку. По-третє, через зниження податкових надходжень та зростання державних витрат, як автоматичного стабілізатору для підтримки економіки, уряди країн збільшували державні запозичення. Це також затримує відновлення економіки. На вирішення цих стійких наслідків рецесії і була направлена податкова політика європейських країн.

У 27 країнах-членах ЄС обсяг ВВП у середньому знизився на 4,1 % у 2009 році. Поряд з цим, в окремих країнах, наприклад, Греції, Ісландії, Естонії, Литві зазначений показник скоротився більш, ніж на 10 %. За даними Міністерства фінансів Великобританії в 2009 році обсяг ВВП знизився на 4,8 %. Економічний спад призвів до тимчасового збільшення державних запозичень (з 6,6 % ВВП у 2008 р. до 12,6 % — у 2009 р.). Прогнозний показник податкового навантаження на економіку Великобританії в 2009 р. складав (за виключенням внесків на соціальне забезпечення) 26,5 %, у 2008 р. цей показник становив 28,4 %. До 2012 р. планується поступово збільшити до 28,2 % [5]. Крім того, втрати бюджету Великобританії за рахунок проведення стимулюючих заходів податкової політики за перший рік кризи склали 2,5 % доходів бюджету.

У вітчизняній податковій політиці не було, на жаль, проведено системних змін до податкового законодавства, спрямованих на

подолання кризи та стимулювання розвитку української економіки. Можна констатувати, що на фоні фінансової та економічної кризи контролюючі органи збільшили фіскальний тиск на економічних суб'єктів. У цілому, рівень податкового навантаження на ВВП в Україні в 2009 р. склав 25,4 % проти 23,9 % — в 2008 р. Збільшення ставок акцизного збору призвело до зростання надходжень збору до Державного бюджету у 2009 р. порівняно з попереднім роком в 1,75 разу і склали 2,7 % ВВП. У 2010 р. прогнозується збільшення надходжень акцизного збору до Державного бюджету в 1,4 разу, які складатимуть 3,5 % ВВП.

Отже, за підсумками першого року фінансової кризи в Україні в податковій політиці залишається низка недоліків: відсутня ефективна стратегія розвитку податкової системи; зберігається фіскальна спрямованість податкової системи, регулююча функція якої не спрямована на відновлення економічного зростання внаслідок значного податкового навантаження на виробництво та недостатній рівень оподаткування використання природних ресурсів; проблеми спрощеного оподаткування залишаються невирішеними та багато інших.

Необхідним сьогодні є визначення практичних орієнтирів для підвищення економічної ефективності податкової політики, враховуючи досвід європейських країн. Доцільним в Україні в межах антикризової політики, на наш погляд, є застосування наступних заходів податкового регулювання: надавати податкові кредити по окремим видам податків, які мають кілька переваг, особливо для малого бізнесу; спростити умови розстрочення і відстрочення податкових зобов'язань шляхом перенесення термінів сплати податків. Для запобігання зловживань в управлінні податковою заборгованістю надавати перевагу сумлінним платникам податків. Переглянути та оптимізувати системи авансової сплати податків із метою зменшення тиску на платників; прискорити процес податкового відшкодування для найбільш сумлінних платників податків; посилити масово-роз'яснювальну роботу серед найбільш ризикованих груп платників тощо.

Література

1. Нікітішин А. О. Адміністрування податків в умовах фінансово-економічної кризи / А. О. Нікітішин // Фінанси України. — 2010. — № 1. — С. 38—45.
2. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія / П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул, З. С. Варналій [та ін.]; за ред. З. С. Варналія. — К.: Знання України, 2008. — 675 с.

3. Романюк М. В. Податкове регулювання як дієвий інструмент антикризової економічної політики / М. В. Романюк // Фінанси України. — 2009. — № 12. — С. 66—71.

4. Степура М., Малік Є. Проблеми та орієнтири бюджетно-податкової політики в сучасних умовах / М Степура // Інвестиції: практика та досвід. — 2010. — № 3. — С. 33—35/

5. Pre-Budget Report Presented to Parliament by the Chancellor of the Exchequer by Command of Her Majesty December 2009. — Securing the recovery: growth and opportunity // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://hm-treasury.gov.uk/prebud_pbr09_index.htm

6. Tax responses to the global economic crisis // [Електронний ресурс.] — Режим доступу: [http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Russia/Local%20Assets/Documents/dtt_tax_respondingtoeconcrisis_032009\(3\).pdf](http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Russia/Local%20Assets/Documents/dtt_tax_respondingtoeconcrisis_032009(3).pdf)

7. Taxation trends in the European Union — Data for the EU Member States and Norway. — Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. — 2009. — 384 pp.

УДК 338

Г. М. Терещенко

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

З проблемами формування розвинутого фінансового ринку нерозривно пов'язані проблеми вдосконалення його регулювання. Регулятивний аспект, як показує досвід України та інших країн з перехідною економікою, може набувати переважного значення у порівнянні із аспектом розвитку і ставати важливою основою для нього. Вітчизняний фінансовий ринок не може функціонувати без переходу до нової економічної політики управління та регулювання, наслідком якої є забезпечення економічного зростання.

Проведений комплексний аналіз стану та основних напрямів розвитку фінансового ринку України вказує на те, що, незважаючи на досить інтенсивні заходи, здійснювані державою у цій сфері протягом останнього часу, багато важливих проблем залишаються неврегульованими, або концептуально невизначеними. Такими проблемами, на наш погляд, на сьогодні є: створення правових механізмів, які спрямовані на попередження інсайдерської торгівлі та маніпулювання на фінансовому ринку; побудова